

Jerzy Nikołajew¹

**PRAWO SKAZANYCH I TYMCZASOWO
ARESztOWANYCH DO BEZPIECZEŃSTWA**

Wprowadzenie

Zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w zakładach karnych i aresztach śledczych jest bez wątpienia obowiązkiem państwa. W jego imieniu zadania te wykonuje Służba Więzienna (dalej też: SW), której zadaniem jest zminimalizowanie (ograniczenie) zagrożenia społecznego. Z kolei obowiązkiem administracji penitencjarnej jest: zapewnienie bezpieczeństwa osobistego osadzonych i personelu więziennego, przeciwdziałanie przemocy w środowisku osób pozbawionych wolności oraz popełnianiu przestępstw w warunkach więziennych, jak i przeciwdziałanie aktom samoagresji wśród samych więźniów.

Nie sposób jednak wyobrazić sobie funkcjonowania systemu więziennego bez zachowania w nim wymogów bezpieczeństwa. W przeciwnym razie pobyt w zakładzie karnym byłby jedynie udręką (odwetem państwa) a nie działaniem nacechowanym potrzebą wsparcia ze strony państwa osób nieprzestrzegających reguł społecznych. Także dla pracowników więziennictwa przebywanie w warunkach zagrożenia ich bezpieczeństwa osobistego wydaje się być sytuacją obciążającą i dyskomfortową².

---

¹ Jerzy Nikołajew, dr hab., profesor na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego.

² W tym artykule zamiennie stosuje się pojęcia: „więzienie”, „zakład karny”, areszt śledczy”, a także „więźniowie”, „skazani” i „tymczasowo aresztowani” oraz „osadzeni”. Pojęcia: „więzienie” i „więzień” to terminologia pozaustawowa nawiązująca bardziej do tradycji polskiego prawa karnego. W polskim ustawodawstwie wykorzystuje się obecnie terminy: „skazani”, „tymczasowo aresztowani”, „zakłady karne” i „areszty śledcze”. W aktach wykonawczych stosuje się także pojęcie „osadzeni” jako zbiorczy termin dla całej populacji skazanych i tymczasowo aresztowanych.

Służba Więzienna została wyposażona w odpowiednie i gwarantowane ustawą uprawnienia (siłowe) przeciwdziałające, ograniczające i likwidujące zagrożenia bezpieczeństwa w więzieniu. Powinny być one jednak wykorzystywane w ostateczności, czyli wtedy gdy inne środki nie będą gwarantowały skuteczności działania. Zresztą zachowanie równowagi pomiędzy „siłowym” a „nieinwazyjnym” wykonywaniem kary pozbawienia wolności wydaje się być zadaniem o wiele trudniejszym, aniżeli przyjęcie przez władzę państwową jednego tylko i to ekstremalnego wariantu polityki karania. W tym kontekście prawo więźniów do zapewnienia im bezpieczeństwa, także osobistego, wydaje się być standardem ogólnie przyjętym w demokratycznych porządkach prawnych opartych na wzorcach Rady Europy i Narodów Zjednoczonych.

Przedmiotem niniejszych rozważań jest wskazanie podstawowych regulacji normatywnych oraz trudności praktycznych związanych z ich wykonawstwem. Analiza dotyczy głównie prawa krajowego i oceny polskiej rzeczywistości więziennej. Warto przy tym jednak zwrócić uwagę na standardy unijne i Narodów Zjednoczonych oraz linię orzeczniczą organów międzynarodowych, szczególnie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC), w kwestiach dotyczących bezpieczeństwa osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych³.

Na prezentowane opracowanie składają się dwie grupy zagadnień. Pierwsza dotyczy więziennictwa jako elementu systemu bezpieczeństwa państwa, w tym zadań Służby Więziennej w zakresie bezpieczeństwa. W drugiej grupie zawarto rozważania na temat bezpieczeństwa osobistego skazanych i tymczasowo aresztowanych, biorąc pod uwagę regulacje normatywne i zalecenia Rady Europy.

Służba Więzienna jako element systemu bezpieczeństwa państwa

Według A. Szymaniuka system bezpieczeństwa to „skoordynowany wewnętrznie zbiór elementów organizacyjnych, ludzkich i materiałowych, ukierunkowanych na przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom państwa” (Szymaniuk, 2011). Jego głównym celem jest „zapewnienie korzystnych

---

³ ETPC jest trybunałem międzynarodowym rozstrzygającym naruszenia Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (dalej: EKPC). Zob. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284, z protokołami uzupełniającymi.

i sprzyjających warunków realizacji interesów państwa przez eliminację zewnętrznych zagrożeń, redukcjonowanie ryzyka, odpowiednie szacowanie podejmowanych wyzwań i umiejętne wykorzystywanie pojawiających się szans. Realizacja tego celu odbywa się w różnych dziedzinach życia, w ramach działań wewnętrznych państwa oraz jego relacjach z otoczeniem zewnętrznym. Ponadto realizacja założonych celów jest możliwa poprzez zwiększanie efektywności działania administracji publicznej, podnoszenie profesjonalizmu funkcjonariuszy i pracowników administracji realizujących zadania administracji w sferze bezpieczeństwa, upowszechnianie wiedzy o zagrożeniach” (Poklek, 2013).

Przywołanie tych nieco przydługich *passusów* uświadamia nade wszystko jakie są zadania więziennictwa w całym konglomeracie działań publicznych państwa, zwłaszcza tych o charakterze ochrony społeczeństwa. Służba Więzienna została przecież powołana do zabezpieczenia prawidłowego procesu wykonywania kary pozbawienia wolności i postanowień o tymczasowym aresztowaniu oraz użycia środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności⁴. W art. 2 ust. 2 tej ustawy wymieniono enumeratywnie zadania związane przede wszystkim z prowadzeniem działań penitencjarnych i resocjalizacyjnych, wykonywaniem postanowień o tymczasowym aresztowaniu oraz zapewnieniem więźniom ich praw (Wierchowski, 2001). Ustawodawca nałożył poza tym na więziennictwo obowiązek humanitarnego traktowania osadzonych, ochrony społeczeństwa przed sprawcami przestępstw oraz współdziałania z innymi podmiotami. Także w ustawie zdecydowano o tym, aby w zakładach karnych i aresztach śledczych zapewnić bezwzględny porządek i bezpieczeństwo, co z punktu widzenia niniejszych rozważań wydaje się być kwestią zasadniczą. Utrzymanie tego porządku nie byłoby możliwe bez gwarancji uprawnień przyznanych tej formacji na podstawie art. 18 u.s.w. Z tej normy można również wyprowadzić prawa przysługujące funkcjonariuszom SW (ale nie pracownikom cywilnym) do legitymowania osób ubiegających się o wstęp do zakładu i opuszczających więzienie. Dotyczy to także samych funkcjonariuszy i pracowników więziennictwa, a także deponowania przy wejściu dokumentów i telefonów komórkowych. Uprawniono ich poza tym do kontroli osób i bagaży oraz pojazdów i ładunków wjeżdżających i wyjeżdżających z zakładu – także z użyciem psów służbowych, urządzeń do wyszukiwania narkotyków i innych substancji niedozwolonych

---

⁴ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więzienniczej, Dz.U. 2018, poz. 1542, ze zm.; dalej: u.s.w.

i niebezpiecznych. Inne uprawnienia SW dotyczą zatrzymywania lub usunięcia z terenu zakładu karnego osób zagrażających jego bezpieczeństwu, zatrzymywania skazanych z tzw. niepowrotów z przepustek lub przerw w karze, a także żądania pomocy ze strony innych organów porządku publicznego. Z powyższego wynika, że funkcjonariusze więzienni wyposażeni zostali w poważne uprawnienia *quasi* policyjne i to na podstawie ustawy, co może świadczyć o wysokim zaufaniu ustawodawcy wobec tej grupy zawodowej⁵.

Warto też podkreślić, że strukturalnie więziennictwo od 1956 r. podlega Ministrowi Sprawiedliwości, który też tworzy i znosi zakłady karne oraz areszty śledcze. W tym też znaczeniu ministerstwo stanowi ogniwo szerszego łańcucha systemu bezpieczeństwa państwa, przy czym więziennictwo to także ważny element systemu bezpieczeństwa państwa z kilku co najmniej jeszcze innych powodów. Po pierwsze, skutecznie (przynajmniej z założenia) czasowo eliminuje ze społeczeństwa jego część nieprzestrzegającą porządku prawnego. Po drugie, podejmuje wobec tych osób działania poprawcze. Po trzecie wreszcie, jest „straszakiem” dla tych, którzy nie przestrzegają powszechnie szanowanych reguł społecznych. Prawdziwe jest także twierdzenie, że zakłady penitencjarne powinny nie tylko wykonywać funkcję izolacyjną, ale przede wszystkim wypełniać funkcję poprawczą, wychowawczą albo resocjalizacyjną (wybór terminologii zależy od przyjętej polityki państwa), gdyż chodzi tutaj o aspekt nie tylko jednostkowy (indywidualny), ale też zbiorowy i organizacyjny (Nikołajew, 2013). Dlatego też więziennictwo powinno ciągle podejmować skuteczne działania ograniczające zagrożenia, tak wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Udało się nawet ukuć pojęcia dotyczące zagrożenia wewnętrznego i zewnętrznego w więziennictwie. Według E. Pływaczewskiego i J. Pomiankiewicza „zagrożeniem wewnętrznym w więziennictwie może być zbiór określonych okoliczności wewnętrznych, właściwych dla funkcjonowania zakładu karnego lub aresztu śledczego, które powodują lub mogą powodować zakłócenie jego wewnętrznej stabilności, normalnego funkcjonowania, zakłóceń o różnym charakterze i poziomie natężenia, które określane są w praktyce

---

⁵ W nadzwyczajnych okolicznościach SW może liczyć na wsparcie w ramach własnych struktur organizacyjnych, ale także korzystać z pomocy innych, np. policji, straży pożarnej, Straży Granicznej czy Żandarmerii Wojskowej. Przede wszystkim w sytuacji przygotowań lub usiłowań dokonania zamachu terrorystycznego, najścia tłumu, powodzi, pożaru, katastrofy budowlanej. Zasady takiego współdziałania określają stosowne porozumienia zawierane na różnych szczeblach organizacyjnych tych formacji. Zob. także J. Nikołajew, (2017).

jako wypadki nadzwyczajne (indywidualne, zbiorowe, z udziałem osadzonych, funkcjonariuszy)”. Ci sami autorzy za zagrożenie zewnętrzne trafnie uznali „zbiór okoliczności pojawiających się w otoczeniu systemu penitencjarnego, instytucji więzienia, które powodują zakłócenia” (Pływaczewski, Pomiankiewicz, 2015).

Z kolei T. Szymanowski, podejmując się próby zdefiniowania pojęcia „bezpieczeństwa w wykonywaniu kary pozbawienia wolności”, zdecydował się na wieloaspektowe tłumaczenie tego zjawiska poprzez pryzmat kilku płaszczyzn. Zaliczył do nich ochronę społeczeństwa, zapewnienie bezpieczeństwa w więzieniach przed zamachami przeciwko współwięźniom, personelowi więziennemu i substancji majątkowej więzienia oraz bezpieczne odbywanie kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Nie jest to może nazbyt wyczerpująca analiza pojęciowa, ale daje ona podstawy do zwrócenia uwagi na rolę funkcjonariuszy i pracowników więziennictwa w zapewnieniu porządku i bezpieczeństwa. Chodzi tu także o sędziów penitencjarnych, prokuratorów i organy postępowania wykonawczego, o których mowa w art. 2 kodeksu karnego wykonawczego (dalej: k.k.w.)⁶, np. kuratorzy albo organy samorządowe lub rządowe (Szymanowski, 2015).

Należy podkreślić, że odpowiedzialność za utrzymanie porządku i bezpieczeństwa w więzieniu to domena Służby Więziennej, a szczególnie pionu ochrony. Funkcjonariusze tego działu najczęściej wykonują zadania związane ze stosowaniem środków przymusu bezpośredniego, broni palnej lub psa służbowego⁷. Funkcjonariusze działu ochrony, zwłaszcza z tzw. grup interwencyjnych, podejmują działania przywracające porządek i bezpieczeństwo w więzieniach po tzw. wypadkach nadzwyczajnych. Ich wyszkolenie, wyposażenie oraz doświadczenie w takich sytuacjach ma być gwarantem skutecznego działania w warunkach więziennego ekstremum. Mogą bowiem legalnie wykorzystywać nie tylko siłę fizyczną, ale także kask ochronny, pałki służbowe, kajdanki, prowadnice, środki wodne, pasy obezwładniające oraz inne inwazyjne środki, których użycie *in fine* może spowodować uszczerbek na zdrowiu skazanych, a nawet ich śmierć.

Nie można także pominąć innych działań *stricte* ochronnych związanych z zapobieganiem zagrożeniom występujących w warunkach zakładu karnego. Chodzi tu o możliwość (i jednoczesny obowiązek) dokonywania kontroli osobistej i miejsc przebywania osadzonych. W praktyce wszystkie

⁶ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 2018, poz. 652, ze zm.

⁷ Ustawa z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz.U. 2018, poz. 1834.

czynności skazanych podlegają stałemu monitoringowi ze strony funkcjonariuszy i chodzi tu nie tylko o monitoring audiowizualny, ale także o czynności profilaktyczne związane np. ze stanem więziennych urządzeń techniczno-ochronnych (codzienne „opukiwanie” krat więziennych czy kontrola osobista skazanych każdorazowo opuszczających i powracających do celi mieszkalnej). Przesłanka bezpieczeństwa więzienia jest także uwzględniana wówczas, gdy dokonywana jest kontrola ruchu osadzonych wewnątrz więzienia, kontrola (nasłuchiwanie) rozmów telefonicznych, korespondencji, paczek, widzeń i wszystkich czynności związanych z wykonywaniem przez więźniów zatrudnienia, pobieraniem nauki i korzystaniem z usług religijnych, uczestnictwem w zajęciach kulturalnych oraz sportowych. Jednak najpoważniejszym zagrożeniem bezpieczeństwa jest ucieczka z zakładu karnego lub aresztu śledczego, która nie jest jednak tożsama z oddaleniem się z miejsca zatrudnienia na zewnątrz więzienia. Zwłaszcza tzw. samouwolnienie (samoistne przestępstwo) jest poważnym problemem w zakładach karnych typu zamkniętego lub w areszcie śledczym z uwagi na występujący tam podwyższony system zabezpieczeń techniczno-ochronnych. Nieco mniej trudności wiąże się z odmową przyjmowania przez skazanych posiłków dostarczanych przez administrację więzienną, niszczeniem mienia więzienia, zbiorowymi samouszkodzeniami czy okupacją więziennych pomieszczeń. Najdotkliwiej bezpieczeństwu zakładów i aresztów zagrażają jednak ataki terrorystyczne pochodzące z zewnątrz i powodujące zniszczenia substancji materialnej więzień oraz próby odbicia skazanych z terenu zakładu karnego lub aresztu śledczego. Takie zdarzenia rzadko odnotowuje się w ostatnim czasie w Polsce, a wysoce medialnym wypadkiem o takim charakterze była ucieczka skazanego Niemczyka z pola spacerowego w Zakładzie Karnym w Wadowicach⁸.

Kolejnym „punktem zapalnym” dotyczącym bezpieczeństwa w więzieniu mogą być przeludnione cele, gdyż trudno wtedy zapewnić wszystkim osadzonym nieskrępowany dostęp, np. do toalety, higieny osobistej, miejsca do spania czy uczestnictwa w zajęciach organizowanych w celi. Dlatego też władze więzienne winny dążyć do zapewnienia przynajmniej

---

⁸ W niedzielny poranek 21 sierpnia 2009 r. Andrzej Niemczyk, domniemany zabójca „Pershinga”, w ciągu zaledwie 30 sekund wydostał się z okratowanego spacerniaka i w akrobatyczny sposób po murze więziennym wszedł na dach sąsiedniego budynku sądu a stamtąd został zabrany przez podstawiony samochód. W wyniku czynności wyjaśniających prowadzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości i Służbę Więzienną zdymisjonowano dyrektora zakładu i ukarano dyscyplinarnie funkcjonariuszy służby ochronnej. Zob. G. Spisak, *Ucieczka gangstera*, „Gazeta Krakowska” z 29 sierpnia 2009 r., s. 1–2.

warunków minimum intymności i prywatności w warunkach izolacji penitencjarnej. Pozwoli to także ograniczyć konflikty wewnątrz celi i wpłynąć na atmosferę wychowawczą w więzieniu, czyli umożliwić realizację indywidualnych celów resocjalizacyjnych (Nawój-Sleszyński, 2009).

Jeszcze innym zagrożeniem dla utrzymania bezpieczeństwa w więzieniach mogą być destrukcyjne postawy ze strony skorumpowanych funkcjonariuszy i pracowników więziennictwa, a także innych osób mających bezpośredni kontakt z osadzonymi. Chodzi tu np. o dostawców towaru do więzienia, innych usługodawców, pracodawców i nauczycieli więźniów, personel medyczny pochodzący spoza więzienia oraz innych funkcjonariuszy państwowych poza więziennymi. Takie zachowanie zdecydowanie obniża poziom bezpieczeństwa i porządku w więzieniu i uniemożliwia realizację państwowych celów związanych z prawidłowym wykonywaniem kary pozbawienia wolności (Grabowski, 2015).

Bezpieczeństwo osobiste osób pozbawionych wolności

Bezpieczeństwo osobiste więźniów jest poważnym problemem o charakterze faktycznym, ale również pojęciem trudno definiowalnym, także w doktrynie. Tym bardziej należy docenić próby do tej pory podejmowane przez różnych autorów. Według Kalisza i Kwiecińskiego „na bezpieczeństwo to składają się respektowanie nietykalności fizycznej, ochrona przed dręczeniem psychicznym oraz bezprawnymi groźbami, na administracji więziennej ciąży obowiązek podejmowania koniecznych dla zapewnienia bezpieczeństwa działań tak w obrębie jak i na zewnątrz jednostek penitencjarnych” (Kalisz, Kwieciński, 2013). Podobne stanowisko zajmuje K. Postulski, który obowiązki administracji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa więziennego podzielił na te odnoszące się do konkretnego skazanego oraz te dotyczące grupy skazanych (Postulski, 2012). Natomiast S. Paweła do kategorii bezpieczeństwa dołączył również czynniki związane z bezpieczeństwem i higieną pracy w celi, miejscu zatrudnienia lub nauki skazanych (Paweła, 1999). Według T. Szymanowskiego pojęcie bezpieczeństwa więźniów dotyczy głównie ich nietykalności cielesnej (Szymanowski, 2004). Wydaje się jednak, że bezpieczeństwo osobiste więźniów to przede wszystkim przekonanie samych skazanych o tym, że ich integralność i wolność wewnętrzna będą gwarantowane przez państwo przynajmniej na takim samym poziomie jaki zapewniono innym osobom znajdującym się poza więzieniem na podstawie ochrony konstytucyjnej

i ustawowej. Dopiero wtedy spełnione zostaną standardy takiego traktowania więźniów, których realizacji oczekuje się w demokratycznym państwie prawnym.

Trzeba przy tym zauważyć, że prawo do „bycia bezpiecznym” w więzieniu ma bowiem umocowanie wynikające z postanowień ustawy zasadniczej⁹. Tego typu uprawnienie zostało także powtórzone w kodeksie karnym wykonawczym i znalazło się pośród praw skazanych wymienionych przez ustawodawcę w art. 102 k.k.w. i to już na samym początku tego katalogu. Jednak k.k.w. w tym miejscu ujął to w kategoriach „zachowania zdrowia” a dopiero w art. 108 nałożył obowiązek administracji więziennej do podejmowania odpowiednich działań celem zapewnienia skazanym bezpieczeństwa osobistego w czasie odbywania kary. Jednak nie wytłumaczono „odpowiedniości” tychże, co wcale nie pomaga organom państwa w wykonywaniu tak sformułowanego przepisu¹⁰.

Kwestie konieczności zapewnienia bezpieczeństwa w warunkach więziennych zostały uwzględnione również w Regułach Minimalnych ONZ. Już na wstępie (reguła 1) zadecydowano, że „przez cały czas zapewnione będzie bezpieczeństwo więźniów, dostawców usług i odwiedzających”. Natomiast w regule 36 zalecono, że „dyscyplina i porządek będą konsekwentnie utrzymywane ale bez nakładania większych restrykcji, niż jest to konieczne dla zapewnienia oraz przestrzegania zasad funkcjonowania zakładów karnych”. Także w innych regułach podjęte zostały szeroko rozumiane obowiązki administracji więziennej chroniące bezpieczeństwo skazanych. Chodzi tu o działania zapobiegawcze konfliktom w więzieniu (reguła 38), zapewnienie więźniom odpowiednich (bezpiecznych) warunków socjalnych (reguła 42), zakaz stosowania wobec nich tortur (reguła 43) czy też stosowanie środków przymusu w taki sposób, aby te były adekwatne do występującego w więzieniu zagrożenia (reguła 47)¹¹.

Obowiązek państwa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa skazanych i tymczasowo aresztowanych został ponadto uwzględniony w Europejskich

---

⁹ Art. 38 Konstytucji RP chroniący prawo do życia obejmuje także prawo do bezpieczeństwa. Zob. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.

¹⁰ K.k.w.

¹¹ Reguły Minimalne to inaczej Wzorcowe Reguły dotyczące postępowania z więźniami przyjęte 30 sierpnia 1955 r. na kongresie penitencjarnym w Genewie. Reguły te zwane też regułami Mandeli zostały zatwierdzone rezolucją 663CI (XXIV) Rady Społeczno-Gospodarczej ONZ w dniu 31 lipca 1957 r. Z kolei 7 października 2015 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję pod nazwą Standardy ONZ Minimum Traktowania Więźniów jako zmodyfikowaną wersję wcześniejszych reguł.

Regułach Więziennych¹². Choć nie można ich traktować w kategoriach źródeł prawa obowiązującego w Polsce, to jednak ze względu na to, że są to zalecenia wyważone i możliwe do realizacji, należy je bezwzględnie stosować jako chroniące prawa i wolności więźniów. O tym, że bezpieczeństwo w więzieniach powinno być priorytetem dla państw członkowskich Rady Europy przekonuje już sama obszerność reguł poświęconych „dobremu porządkowi”. Z brzmienia reguły 49 można wyprowadzić wnioski, że podstawowym zadaniem dotyczącym ochrony zewnętrznej więzienia jest konieczność zapobiegania ucieczkom. Taki model wydaje się być optymalnym rozwiązaniem, gdyż zakłady karne i areszty śledcze (reguły wykorzystują w tym miejscu pojęcie „więzienia”) to przecież miejsca izolacyjnego wykonywania środków karnych wydzielone specjalnie w tym właśnie celu. Reguły nie odnoszą się do konieczności wprowadzenia określonych systemów zabezpieczeń ochronnych, gdyż te kwestie pozostawiono do decyzji władz państwowych. Dlatego też sposób zabezpieczeń, czyli np. wysokość i rodzaj wygrodzenia zewnętrznego (mur ochronny lub wygrodzenie metalowe), monitoring za pomocą urządzeń kontrolnych, kontrola ze strony funkcjonariuszy, wykorzystanie psów służbowych, korzystanie z broni palnej czy współdziałanie w sytuacjach kryzysowych Służby Więziennej z innymi formacjami uwzględniono w przepisach krajowych różnej rangi. Ta sama reguła 49 zwróciła również uwagę na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa i dyscypliny wewnątrz więzienia a jednocześnie wskazała na konieczność zrównoważenia czynności o charakterze ochronnym z zapewnieniem więźniom warunków bytowych szanujących godność osobistą skazanych. Zachowanie takiej równowagi jest zadaniem personelu więziennego i wcale nie jest łatwe do wykonania. Według B. Stańdo-Kaweckiej działania personelu więziennego powinny być nakierowane na takie wykonywanie kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania, które ma chronić społeczeństwo przez sprawcami przestępstw i zapobiegać więziennym ucieczkom. Inne zadanie według tej samej Autorki to zapewnienie bezpieczeństwa w więzieniu i porządku przez takie unormowanie więziennego życia, aby zapewnić miejsce na pozytywne i pomocne więźniom zajęcia, a także uczciwe i konsekwentne

---

¹² Zalecenia Rec (2006)/2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów). Jest to zmodyfikowana wersja ERW z 1987 r., czyli Zalecenia Nr R(87)/3 Komitetu Ministrów do państw członkowskich w sprawie Europejskich Reguł Więziennych. Pierwotną i bazową wersją dla obydwu dokumentów były Reguły Więzienne z 1973 r., czy Rezolucja Komitetu Ministrów Nr R(73)/5.

postępowanie ze skazanymi, respektujące ich podmiotowość w procesie resocjalizacji (Stańdo-Kawecka, 2015).

Także inne reguły (poza regułą 49) odnoszą się wprost do kwestii bezpieczeństwa osobistego więźniów. Na przykład reguła 51 nakazuje takie stosowanie wobec więźniów środków bezpieczeństwa, ażeby te były ograniczone do minimum koniecznego do zapewnienia bezpieczeństwa ich osadzenia. Z kolei reguła 52 to zalecenie dla administracji więziennej do podejmowania, niezwłocznie po osadzeniu skazanego, oceny ryzyka zagrożenia dla jego bezpieczeństwa w więzieniu. Taka prognoza powinna obejmować okoliczności uwzględniające zagrożenie ze strony samego skazanego wobec innych osadzonych i personelu więziennego, a także skazanego jako potencjalnej „ofiary” takiego zagrożenia. Chodzi tu także o ocenę zagrożeń suicydalnych. Reguły odnoszą się również do konieczności podejmowania przez administrację penitencjarne działań obniżających poziom zagrożenia bezpieczeństwa w więzieniu. W zaleceniach chodzi o to, żeby wszystkie czynności codzienne wykonywane przez więźniów były realizowane w warunkach optymalnego komfortu ich bezpieczeństwa osobistego. Praca, nauka, zajęcia sportowe i kulturalne, wypoczynek, sen, spacer, kąpiele i posiłki powinny być wolne od zagrożeń w normalnym ich wykonywaniu. Jednak reguła 53 jako wyjątek przewiduje opcję wprowadzenia środków podwyższonego bezpieczeństwa w wymiarze ogólnym lub indywidualnym, ale tylko w wyjątkowych zupełnie sytuacjach. Także i wtedy ograniczenia te winny mieć ustawowe umocowanie wraz z prawem zaskarżenia decyzji ograniczającej tego typu uprawnienia.

W podobnych kategoriach należy rozpatrywać bezpieczeństwo więźniów szczególnie chronionych, czyli takich, którzy byli świadkami w ważnych dla interesu państwa procesach karnych. Wcześniej nie zapewniano im bezpieczeństwa i były przypadki, że zmarli w niewyjaśnionych okolicznościach w celach więziennych. Dlatego też zmieniono przepisy k.k.w. i wprowadzono uprzednio nieznaną kategorię skazanych (tymczasowo aresztowanych) „szczególnie chronionych”. Taki kierunek noweli kodeksu świadczyć może jedynie o niewydolności polskiego systemu wykonawstwa kary pozbawienia wolności, w którym to wszyscy bez wyjątku osadzeni powinni mieć zabezpieczony jednakowy, ale odpowiedni dla każdego

z osobna, poziom bezpieczeństwa¹³. Innym rozwiązaniem mogłoby być utworzenie specjalnych oddziałów dla więźniów szczególnie chronionych, ale taka formuła może być także traktowana w kategoriach nieuprawnionego dyskryminowania osób znajdujących się w podobnej sytuacji prawnej¹⁴.

Należy także uwzględnić i to, że kwestie bezpieczeństwa więziennego wyraźnie zostały podkreślone w tej części k.k.w., która dotyczy tzw. skazanych niebezpiecznych (art. 88a, 88b, 88c). Chodzi tu o skazanych, którzy popełnili najpoważniejsze gatunkowo przestępstwa lub ich zachowanie podczas obecnego lub poprzednich pobytów w więzieniu stwarzało zagrożenie dla bezpieczeństwa innych osób. Traktowanie tych osób w zakładzie karnym odbiega od przyjętych standardów. Ich zachowanie jest cały czas monitorowane przez funkcjonariuszy więziennych, sposób poruszania się jest ograniczony praktycznie do minimum a zewnętrznym atrybutem jest obowiązkowy uniform więzienny w kolorze czerwonym i kajdany zakładane na ręce i nogi. Nawet poza więzieniem (w sądzie lub prokuraturze) muszą być stosowane specjalne wymogi bezpieczeństwa. Także spacer odbywa się w sposób indywidualny, a każde otwarcie celi dla skazanego „N” podnosi gotowość ochronną personelu zakładu karnego. Szykany stosowane wobec takich osób, to także kolejny element wzmocnienia systemu ochrony jednostek penitencjarnych. Jednak wątpliwości mogą pojawić się już na etapie kwalifikowania skazanych do tej kategorii, gdyż Komisja Penitencyjna, jako organ postępowania wykonawczego, bierze pod uwagę

---

¹³ Zob. krytyczne uwagi, [w:] W. Kotowski, B. Kurzępa, 2011. W pełni podzielam słuszną krytykę takiego stanowiska także z innych względów. Po pierwsze, takie rozwiązanie pozostaje w sprzeczności z unormowaniem z art. 102 i 108 kkw. Po drugie, zwiększona izolacja i zabezpieczenie więźniów może być traktowane w kategoriach naruszenia art. 3 EKPC czego wyrazem są chociażby dwa rozstrzygnięcia ETPC. Chodzi tu o wyrok ETPC z 14 marca 2002 r. w sprawie Paul and Audrey Edwards przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 46477 oraz wyrok ETPC z 4 lutego 2003 r. w sprawie van der V. przeciwko Holandii, skarga nr 50901/99.

¹⁴ Zmiany wprowadzono ustawą z 5 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. nr 39, poz. 201. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na kontekst polityczny takiego działania władz. Nowela kodeksu była pokłosiem śmierci w celi więziennej Zakładu Karnego w Płocku w 2009 r. domniemanego zabójcy Krzysztofa Olewnika. Wówczas zdymisjonowano dyrektora tego więzienia, jego bezpośredniego przełożonego, czyli dyrektora okręgowego Służby Więziennej w Łodzi, dalej dyrektora generalnego Służby Więziennej, a także wiceministra sprawiedliwości odpowiedzialnego za Służbę Więzienną i szefa resortu sprawiedliwości. Wobec wielu funkcjonariuszy Zakładu Karnego w Płocku wszczęto postępowania dyscyplinarne w związku z ich czynnościami związanymi z zapewnieniem bezpieczeństwa skazanym, którym później ustawa nadała status szczególnie chronionych.

tak niedookreślone przesłanki ustawowe, jak właściwości i warunki osobiste skazanego oraz stopień demoralizacji lub postępy w resocjalizacji. Zwłaszcza tej ostatniej nie sposób rozsądnie wyważyć nawet przez doświadczonych resocjalizatorów.

Generalnie, bezpieczeństwo osobiste więźniów może być zagrożone w sytuacji wystąpienia tzw. wypadków (zdarzeń) nadzwyczajnych. Pojęcie takie zostało skonstruowane (wymyślone) w Służbie Więziennej dla potrzeb stałego monitoringu poziomu bezpieczeństwa w więzieniach i natychmiastowego powiadamiania odpowiednich przełożonych służbowych za pomocą telefonicznego systemu sms. W praktyce oznacza to, że przepływ informacji o takich zdarzeniach jest bardzo płynny i dociera do wszystkich organów więziennictwa odpowiadających za ochronę zakładów i ich bezpieczeństwo. Według statystyk Służby Więziennej nie chodzi tu o wszystkie zdarzenia ale jedynie te, które mają bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo osobiste osadzonych i całego zakładu lub aresztu. Do tej kategorii spraw zakwalifikowano przede wszystkim śmierć osadzonego lub ciężkie uszkodzenie jego ciała powstałe na skutek działania funkcjonariusza lub innej osoby (np. innego osadzonego, pracownika cywilnego, funkcjonariusza policji). Dalej w hierarchii zdarzeń umieszczono miejscowe zagrożenie, przez które rozumiano klęskę żywiołową lub pożar. Następną kategorią zdarzeń nadzwyczajnych to napaść na funkcjonariusza, użycie broni palnej lub psa służbowego, zgwałcenie osadzonego, znęcanie się nad nim, ujawnienie środków zagrażających bezpieczeństwu lub porządkowi, usiłowanie dokonania samobójstwa oraz bójki i pobicia¹⁵. Oprócz tego w statystykach penitencjarnych wykorzystuje się inne rubryki: zgon osadzonego zakwalifikowany jako zdarzenie nadzwyczajne i samouszkodzenie osadzonego rozumiane w tych samych kategoriach¹⁶.

Takie zestawienie nie jest przypadkowe, przyjęto bowiem przemyślaną gradację zdarzeń od najbardziej niebezpiecznych do tych, których ciężar gatunkowy jest nieco lżejszy. Śmierć osoby przebywającej w zakładzie karnym (areszcie śledczym) zawsze wpływa na poczucie bezpieczeństwa innych skazanych i aresztantów, zwłaszcza wówczas kiedy zgon jest

---

¹⁵ Poziom bezpieczeństwa w polskich więzieniach mierzony ilością samobójstw (także prób samobójczych) jest dość wysoki a statystyki w tym zakresie świadczą o tym, że „polskie” wskaźniki są niższe niż w innych państwach europejskich. Według danych upublicznionych przez Radę Europejską za 2016 rok w Polsce na 10 tys. skazanych współczynnik ten wynosił 3,3 podczas gdy, np. w Niemczech było 9,1 – www.coe.int/en/web/prison/space [dostęp: 30.08.2018 r.].

¹⁶ Dane statystyczne dostępne są na stronie internetowej Centralnego Zarządu Służby Więziennej – www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna.

nienaturalny, dotyczy osób młodych wiekiem albo ma związek z działaniem innych osób (zwłaszcza pracowników więziennictwa). W każdym przypadku prowadzone jest wewnętrzne postępowanie wyjaśniające okoliczności takiego zdarzenia. W razie stwierdzenia nieprawidłowości ze strony personelu więziennego wszczynane jest postępowanie dyscyplinarne, a w razie podejrzenia popełnienia przestępstwa, wysyłane jest zawiadomienie do prokuratury. Także zagrożenie w postaci pożaru lub powodzi należy uznać za zdarzenie nadzwyczajne mogące mieć bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo osobiste więźniów. Konieczność ewakuacji osób pozbawionych wolności to nie tylko scenariusz ćwiczeń ochronnych w więzieniu, ale także rzeczywiste i sprawnie przeprowadzone działania władz więziennych, jak np. na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie latem 1997 r. podczas tzw. powodzi stulecia. Jednak tego typu zdarzenia odnotowuje się raczej rzadko w przeciwieństwie do napaści na funkcjonariuszy więziennych (rzadziej pracowników cywilnych). Agresja fizyczna i werbalna niezadowolonych i sfrustrowanych, a także niezrównoważonych psychicznie skazanych wobec personelu więziennego wpisuje się w codzienność więzienną wszystkich bez wyjątku zakładów karnych i aresztów śledczych. Także użycie broni palnej i psa służbowego należy rozumieć jako zdarzenie nadzwyczajne mające bezpośredni związek z bezpieczeństwem osobistym osadzonych. Wykorzystanie tych ekstremalnych w zasadzie instrumentów prawnych może mieć związek z odparciem ataku na funkcjonariuszy więziennych, ale może dotyczyć też działań administracji penitencjarnej w celu przywrócenia porządku w więzieniu. Podobnie znęcanie się nad osadzonym oraz zgwałcenie osadzonego kwalifikuje się w oczywisty sposób do zdarzeń o charakterze ekstraordynaryjnym. Obydwa zachowania uznaje się przecież za czyny karalne i sprawca poza odpowiedzialnością karną podlega też odpowiedzialności dyscyplinarnej w zakładzie karnym (areszcie śledczym). Ta sama reguła dotyczy częstych przypadków więziennych bójek i pobić. Tego typu przestępstwa występują we wszystkich typach i rodzajach zakładów karnych, choć najczęściej zdarzają się wśród populacji młodocianych więźniów. Wydaje się jednak, że najczęstszym problemem, dotyczącym zapewnienia bezpieczeństwa w więzieniach jest ten, wynikający z ich „nieszczelności” w zakresie transferu do wewnątrz zakładów i aresztów narkotyków i telefonów komórkowych. Zwłaszcza telefony komórkowe to realne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztów śledczych i zachowania dobra śledztwa. Wysoka wartość rynkowa narkotyków i telefonów w więzieniu to także czynnik korupcyjny występujący

pośród personelu więziennego oraz element zależności finansowej skazanych na tle zasad podkultury więziennej (Bulenda, Musidłowski, 2000).

Na bezpieczeństwo osobiste więźniów poważny wpływ mają również samoagresje oraz choroby zakaźne, głównie gruźlica. Większość skazanych i tymczasowo aresztowanych wymaga wzmożonej opieki medycznej z uwagi na wcześniejsze zaniedbania stanu ich zdrowia i higieny oraz dysfunkcje ciała i umysłu. Dlatego też warto zwrócić uwagę na rodzaje samoagresji w więzieniu oraz na jej przyczyny, gdyż trafna diagnoza może ograniczyć tego typu zachowania. W statystykach więziennych przyjęto trzy rodzaje samoagresji: odmowa przyjmowania posiłków, samouszkodzenia (skutkujące rozstrojem zdrowia powyżej 7 dni) oraz usiłowanie samobójstwa. Te z kolei mogą być powodowane działalnością administracji więziennej, presją podkultury więziennej, bezpośrednim uczestnictwem w tej podkulturze albo mieć związek z działalnością sądu lub prokuratury¹⁷.

Generalnie, zagrożenia o charakterze sanitarnym i epidemiologicznym w więzieniu to także zagrożenia dla bezpieczeństwa osobistego skazanych. Chodzi tu o gruźlicę oraz inne choroby zakaźne, pośród których wymienia się także choroby weneryczne, wirusowe zapalenie wątroby, nosicielstwo HIV, salmonellozę i świerzb. Zwłaszcza zagrożenie świerzem to poważny problem w zachowaniu higieny nie tylko w celach przejściowych, ale także po okresie kwarantanny. Dotyczy to także chorób zakaźnych przenoszonych za pomocą „brudnych” strzykawek przez osoby narkotyzujące się w więzieniu dożylnie albo wykonujące tatuaże w prymitywnych warunkach celi więziennej. Dodatkowo ustawodawca przewidział możliwość ograniczenia normalnego funkcjonowania rytmu więziennego właśnie ze względu na zagrożenie sanitarne i epidemiologiczne lub bezpieczeństwa zakładu lub aresztu. Szczególnie ważne jest tu uzasadnienie względami bezpieczeństwa, choć także inne przesłanki ustawowe (zagrożenie sanitarne i epidemiologiczne mogą *in fine* wpływać na bezpieczeństwo więzienia rozumiane w szerokim znaczeniu). Stąd też na podstawie art. 247 § 1 k.k.w. dyrektor zakładu karnego (tak samo aresztu śledczego) może czasowo wstrzymać lub ograniczyć zatrudnienie skazanych, kontakty między nimi, widzenia i spacerów, zajęcia grupowe (także posługi religijne), zakupy i paczki, a także kontakty telefoniczne. Bez wątpienia jest to nadzwyczajne uprawnienie dyrektora więzienia, mające za zadanie zapewnić odpowiedni reżim bezpieczeństwa i porządku w więzieniu,

¹⁷ Problematyka dotycząca podkultury więziennej i jej wpływu na bezpieczeństwo więzienia jest wciąż mało eksploatowana badawczo i wymaga pogłębionych analiz nie tylko prawniczych, ale głównie socjologicznych i psychologicznych. Zob. T. Bulenda, R. Musidłowski, 2006.

jednak kontrola legalności w tym zakresie została powierzona sędziemu penitencjarnemu (Lelental, 2010).

Zakończenie

In conclusio Służba Więzienna wykonuje zadania publiczne związane z ochroną społeczeństwa i zadośćuczynieniem sprawiedliwości społecznej. Swoje zadania realizuje dwutorowo. Przede wszystkim, po pierwsze, izoluje sprawców przestępstw i podejmuje w imieniu państwa zadania naprawcze, współpracując w tym celu z innymi podmiotami rządowymi, samorządowymi i pozarządowymi. Z drugiej strony, wykonuje funkcje instytucjonalne na rzecz bezpieczeństwa więźniów, personelu i mienia (majątku) więzienia. Bezpieczeństwo gwarantowane jest przez umieszczenie skazanych we wskazanym rodzaju i typie zakładu karnego oraz przez odbywanie kary pozbawienia wolności w odpowiednim systemie wykonywania tej kary, także w warunkach systemu pozawięziennego (dozór elektroniczny). W przypadku aresztantów odstąpiono od podziałów na systemy, typy i rodzaje aresztów koncentrując się głównie na funkcji izolacyjnej tymczasowego aresztowania i dbałości o zachowanie dobra (tajemnicy) postępowania karnego.

Realizacja tych celów możliwa jest poprzez czynności typowo ochronne związane z profilaktyką i usuwaniem skutków tzw. wypadków nadzwyczajnych, których kategoria jest dość mocno rozwinięta. Ustawodawca wyposażył więziennictwo w „siłowe atrybuty”, bez których zaprowadzenie ładu i porządku publicznego byłoby niemożliwe. W ten sposób zdecydowano o pierwszeństwie wartości jaką jest bezpieczeństwo przed innymi (czasami nawet wzniosłymi) hasłami dotyczącymi resocjalizacji oraz wychowania dorosłych i zdemoralizowanych przestępców. Także sprawcy niebezpieczni przebywający w więzieniach dotkliwie odczuwają skutki zakwalifikowania ich do tej kategorii skazanych, a działania wychowawcze wobec nich mają wymiar w zasadzie jedynie deklaracyjny. Jednak jest to konsekwencją przyjęcia określonej polityki państwa w zakresie karanie i wykonywania kary w warunkach izolacji penitencjarnej. Aktualnie realizowana polityka państwa zmierza w kierunku wzmocnienia uprawnień skazanego (także aresztanta) dotyczących jego bezpieczeństwa. Świadczą o tym statystyki prowadzone przez organy unijne, a te wskazują na ograniczenie zjawisk niekorzystnych z punktu widzenia bezpieczeństwa osadzonych (spadek zagrożenia samobójstwami skazanych).

Generalnie, wzrost bezpieczeństwa więźniów wynikać może z kilku przyczyn. Unormowania przyjęte w k.k.w. umożliwiają właściwą ich realizację, choć brakuje normy wyraźnie wskazującej na taką „wolę” ustawodawcy. Postanowienia wynikające z brzmienia art. 102 k.k.w. mogą wydawać się niepełne w kontekście prawa osadzonych do bezpieczeństwa. W tym zakresie wymagana jest korekta przepisów (chodzi o wskazanie wprost, że skazany ma prawo do zapewnienia mu bezpieczeństwa na czas jego pobytu w więzieniu) i stąd można formułować wniosek *de lege ferenda*. Służba Więzienna wykonując postanowienia ustaw (tak k.k.w., jak i u.s.w.) podejmuje działania na rzecz maksymalizacji poczucia bezpieczeństwa wśród osadzonych. Jednak zapewnienie całkowitego (bezwzględnie) bezpieczeństwa skazanych i aresztantów wymaga współdziałania także z osadzonymi. Tych należy uświadomić o szkodliwości uczestnictwa w podkulturze więziennej i konieczności informowania przełożonych o wszystkich zdarzeniach mogących mieć wpływ na poprawę poziomu ich bezpieczeństwa. Praktyka w tym zakresie wskazuje na konieczność podejmowania przez administracje więzienne działań o charakterze motywującym skazanych do „przełamania” bariery nieufności we wzajemnych relacjach. I to wydaje się być zadaniem najbardziej istotnym z punktu widzenia poprawy funkcjonowania systemu penitencyjnego w Polsce. Chociaż realizowana obecnie polityka karania uwzględnia konieczność zachowania standardów bezpieczeństwa więźniów, jako warunek *sine qua non* wszelkich działań resocjalizacyjnych i naprawczych stosowanych w warunkach więziennych.

Bibliografia

Literatura

Bulenda T., Musidłowski R. (2000), *Realizacja przez administracje zakładów karnych i aresztów śledczych obowiązku zapewnienia osobom pozbawionym wolności bezpieczeństwa osobistego*, „Biuletyn RPO-Materiały” nr 42.

Bulenda T., Musidłowski R. (2006), *Zapobieganie przemocy w więzieniu (wybrane problemy)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” nr 50.

Grabowski M. (2015) *Przestępczość korupcyjna funkcjonariuszy państwowych*, [w:] E. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), *Przestępczość*

w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Warszawa.

Kalisz T., Kwieciński A. (2013), *Bezpieczeństwo osobiste osadzonych w okresie izolacji penitencjarnej*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” nr 7.

Kotowski W., Kurzępa B. (2011), *Nowe instytucje szczególnej ochrony skazanych oraz tymczasowo aresztowanych w kodeksie karnym wykonawczym*, „Probacja” nr II.

Lelental S. (2010), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa.

Nawój-Śleszyński A. (2009), *Problemy zapewnienia bezpieczeństwa osobom pozbawionym wolności przez administrację więzienną w warunkach przeludnienia jednostek penitencjarnych*, [w:] S. Lelental, B. Szczygieł (red.), *X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego*, Białystok.

Nikołajew J. (2017), *Komentarz do art. 26–29, 35, 37 i 40 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Uprawnienia funkcjonariuszy Służby Więziennej*, „Horyzonty Bezpieczeństwa” nr 6(1), (wersja elektroniczna).

Nikołajew J. (2013), *Areszty śledcze i zakłady karne jako element zapewnienia bezpieczeństwa publicznego*, [w:] M. Karpiuk, K. Walczuk (red.), *Prawo bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa.

Pawela S. (1999), *Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz*, Warszawa.

Pływaczewski E., Pomiankiewicz J. (2015), *Więziennictwo jako element systemu bezpieczeństwa państwa*, [w:] T. Bulenda, A. Rzepliński (red.), *Modernizowanie więziennictwa. V Kongres Penitencjarny*, Warszawa.

Poklek R. (2013), *Służba Więzienna w systemie bezpieczeństwa państwa*, „Securitologia” nr 1(17).

Postulski K. (2012), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa.

Spisak G., *Ucieczka gangstera*, „Gazeta Krakowska” z 29 sierpnia 2009 r.

Stańdo-Kawecka B. (2015), *Europejskie standardy bezpieczeństwa więźniów*, [w:] T. Bulenda, A. Rzepliński (red.), *Modernizowanie więziennictwa. V Kongres Penitencjarny*, Warszawa.

Szymaniuk A. (2011), *Organizacja i funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa.

Szymanowski T. (2015), *Bezpieczeństwo w wykonywaniu kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania w świetle przepisów prawa*, [w:] T. Bulenda, A. Rzepliński (red.), *Modernizowanie więziennictwa. V Kongres Penitencjarny*, Warszawa.

Szymanowski T. (2004), *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego*, Warszawa.

Wierchowski T (2001), *Zakład karny w strukturze organizacyjnej więziennictwa*, [w:] B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępnik (red.), *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, Warszawa-Poznań-Kalisz.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 2018, poz. 652, z późn. zm.

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, Dz.U. 2018, poz. 1542, z późn. zm.

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. nr 39, poz. 201.

Ustawa z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz.U. 2018, poz. 1834.

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284.

Orzecznictwo ETPC

Wyrok ETPC z 14 marca 2002 r. w sprawie Paul and Audrey Edwards przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 46477.

Wyrok ETPC z 4 lutego 2003 r. w sprawie van der V. przeciwko Holandii, skarga nr 50901/99.

Źródła internetowe

www.coe.int/en/web/prison/space

www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna

PRAWO SKAZANYCH I TYMCZASOWO ARESZTOWANYCH DO BEZPIECZEŃSTWA

Streszczenie

Prawo więźniów do zapewnienia im bezpieczeństwa wydaje się być bezdyskusyjne. Zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w zakładach karnych i aresztach śledczych jest obowiązkiem państwa. W jego imieniu zadania te wykonuje Służba Więzienna traktowana jako instrument państwa mający za zadanie zminimalizować zagrożenia społeczne. Obowiązkiem administracji penitencjarnej jest zapewnienie bezpieczeństwa osobistego osadzonych, a także personelu więziennego, przeciwdziałanie przemocy w środowisku osób pozbawionych wolności oraz popełnianiu przestępstw. Najczęściej dochodzi tam do takich przestępstw, jak zgwałcenia, bójki, pobicia, kradzieże, wymuszenia i znęcanie się fizyczne oraz psychiczne. Poza tym chodzi także o przeciwdziałanie aktom samoagresji wśród więźniów.

Przedmiotem niniejszych rozważań jest wskazanie podstawowych regulacji normatywnych oraz trudności praktycznych związanych z ich wykonaniem. Analiza dotyczy głównie prawa krajowego i oceny polskiej rzeczywistości więziennej. Warto przy tym jednak zwrócić uwagę na standardy unijne i Narodów Zjednoczonych oraz linię orzeczniczą organów międzynarodowych w kwestiach dotyczących bezpieczeństwa w zakładach karnych i aresztach śledczych i ochrony prawa więźniów do zachowania bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: prawo do bezpieczeństwa, skazani, tymczasowo aresztowani

THE RIGHT OF CONVICTS AND DETAINEES TO SECURITY

Abstract

Prisoners' right to the assurance of their security seems to be undisputed. The state is obliged to ensure order and security in correctional facilities and remand centres. These tasks are carried out by the Prison Service, which is treated as an instrument of the state designed to minimise threats to society. The duty of penitentiary administration is to ensure the personal security of prisoners and prison personnel as well as to prevent violence and crimes in the

prison environment. The most frequent offences include rapes, fights, beatings, thefts, extortions and physical and psychological abuse. It is also about preventing acts of self-aggression among prisoners.

The purpose of these deliberations is to indicate the fundamental normative regulations, as well as the practical difficulties related to their implementation. The analysis focuses mainly on domestic law and assessment of Polish penitentiary reality. However, it is also worth drawing attention to EU and United Nations standards, as well as the case law of international bodies in matters concerning security in correctional facilities and remand centres and the protection of prisoners' right to security.

Keywords: right to security, convicts, detainees